

It is proved the dependence between the quality of the credit assets and the performance credit management.

Originality. According to the materials of article proved that the improvement of corporate credit management in the bank is closely linked with amendment banking credit policy. It is determined that increasing the efficiency of corporate credit management is achieved through better coordination of the strategic and the tactical decisions concerning management of the credit risks in a bank.

Conclusion. Thus, the Ukrainian banks to improve their competitiveness, along with foreign financial-credit institutions need to increase their level of the corporate management and establish the selection of the reliable borrowers. At the same time the enterprises that consider improvement of corporate management serious factor in improving their capitalization expect from their financial partners equally serious attitude to this important issue.

Keywords: corporate management, management, credit, credit policy, credit resources, credit risks, risk, bank.

*Одержано редакцією 20.02.2017 р.
Прийнято до публікації 03.03.2017 р.*

УДК: 338.431.8

Процаликіна Аліна Миколаївна

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії,
інноватики та міжнародної економіки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна
e-mail: alina1026@ukr.net

Дудник Оксана Сергіївна

ВСП Городищенський коледж
Уманського національного університету
садівництва, м. Городище, Україна
e-mail: ksushentsija@mail.ru

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МАЛИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Анотація. Доведено, що активізація підприємницької діяльності в малих формах господарювання залежить від комплексного підходу щодо стимулювання їх діяльності, що включає вдосконалення регіональної політики, створення умов для перетворення їх у сімейні фермерські господарства, державної підтримки. Обґрунтовано основні напрями активізації аграрного підприємництва малих форм господарювання, що включають: вдосконалення нормативного забезпечення та механізмів регуляторної діяльності, ресурсне забезпечення, покращення фінансування та підвищення фінансової стійкості суб'єктів малого підприємництва, підвищення їх товарності, інформаційне забезпечення, соціальний напрям розвитку малих форм господарювання, посилення екологічної складової у їх діяльності.

Ключові слова: малі форми господарювання; сільське господарство; фермерство; особисті селянські господарства; кластери; кооперація; державно-приватне партнерство; державна підтримка.

Постановка проблеми. Стратегічні цілі перетворень в АПК України направлені на вирішення триєдиного завдання: формування стійкого аграрного виробництва, соціального розвитку села, екологізації виробництва. Вирішення подібних завдань можливе тільки за умов розвитку різних форм господарювання, що взаємодоповнюватимуть одна одну та виступатимуть як рівні суб'єкти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виокремлення частини нерозв'язаної раніше проблеми. Питання щодо оптимальності форм господарювання, їх ролі та можливостей розвитку широко обговорюються в науковій літературі. Зокрема, у працях Збарського В. К., Зіновчука В., Лупенка Ю. О., Маліка М. Й, Кісіля М. І., Ковалюка Б. І., Кропивка М. Ф., Кропивка М. М., Месель-Веселяка В. Я., Саблука П. Т. та ін. досліджено особливості сучасного стану та проблеми розвитку домогосподарств та фермерських господарств в Україні, визначено шляхи активізації їх підприємницької діяльності. Однак окремі питання, пов'язані з обґрунтуванням інструментів державної підтримки малих форм господарювання, вибором стратегії їх розвитку з урахуванням ресурсного потенціалу та можливостей кооперації потребують подальших досліджень.

Метою статті є обґрунтування пропозицій щодо розвитку малих форм господарювання у сільському господарстві України.

Викладення основного матеріалу. Розвиток аграрного підприємництва у малих формах господарювання (МФГ) повинен базуватися на засадах програмно-цільового підходу, застосування якого дозволить окреслити цілі, завдання, етапи реалізації й очікувані кінцеві результати, сконцентрувати необхідні ресурси на реалізацію заходів, підвищити ефективність державного управління щодо використання бюджетних коштів для розвитку малого підприємництва в аграрному секторі.

В Україні немає спеціальної державної програми підтримки розвитку малих форм господарювання, хоча науковцями ННЦ «Інститут аграрної економіки» ще у 2013 році запропоновано до розгляду «Програму розвитку особистих селянських господарств в Україні на період до 2020 року» [1]. Така програма, як і програма розвитку сімейних фермерських господарств, на нашу думку, повинна бути, адже це дозволить здійснювати цілеспрямовану підтримку МФГ.

Реалізація поставлених у програмі завдань забезпечить необхідність зміни системи регулювання підприємницької діяльності в МФГ, коли держава забезпечує функціонування регуляторних механізмів та здійснює підтримку, ґрунтуючись на вивченні суспільних потреб і передаючи частину своїх управлінських функцій громадським інститутам (асоціаціям, спілкам і т.д.). У першу чергу це актуально по відношенню до малих підприємницьких форм, так як вони відчують найбільшу потребу у регуляції своєї діяльності (а не прямого адміністрування). Тому важливо сприяти розвитку спеціалізованих форм управлінської взаємодії з МФГ на засадах державно-приватного партнерства (ДПП).

Основні напрями активізації аграрного підприємництва в малих формах господарювання повинні включати:

1. Вдосконалення нормативного забезпечення та механізмів регуляторної діяльності. Зокрема, необхідно оприлюднювати проекти нормативних та регуляторних актів у ЗМІ та на профільних сайтах для проведення їх відкритих обговорень за участю представників державних органів управління, місцевого самоврядування, асоціацій агровиробників та суб'єктів аграрного підприємництва, включаючи малі форми господарювання. Без взаємоузгодження законодавчі зміни не приймати. Також необхідно сприяти висвітленню у ЗМІ та на профільних сайтах інформації про стан реалізації державної політики щодо розвитку та підтримки малого підприємництва, і в першу чергу, щодо цільового використання коштів.

2. Покращення ресурсного забезпечення. Цей напрям повинен полягати у полегшенні доступу сільгоспвиробників, особливо малих, до ресурсів. Зокрема, необхідно створити центри колективного користування (ЦКП), що володіють власною сільськогосподарською технікою та виконують механізовані роботи суб'єктам за договорами, створити та оновлювати базу наявних незадіяних приміщень, виробничих площ для передачі їх в оренду суб'єктам підприємницької діяльності, сприяти ефективному регулюванню орендних відносин, включаючи питання протидії корупції та тіньової оренди.

3. Покращення фінансування та підвищення фінансової стійкості суб'єктів малого аграрного бізнесу можна досягти шляхом: залучення суб'єктів малого аграрного бізнесу до виконання державних та регіональних замовлень; збільшення фінансової підтримки суб'єктів підприємництва через Регіональні фонди підтримки підприємництва та Державний фонд підтримки фермерських господарств; збереження спрощеної системи оподаткування та пільг по ПДВ; впровадження короткострокового кредитування фермерських господарств із регіональних бюджетів за пільговою ставкою під заставу продукції з повним або частковим погашенням боргу поставками в продовольчий фонд за фіксованими цінами; виділення коштів в державному бюджеті на здешевлення кредитів для сільгоспвиробників на придбання вітчизняної техніки.

4. Підвищення товарності МФГ є необхідною умовою підвищення їх підприємницької активності та залежить від поглиблення інтеграційних процесів і кооперації. Так, створення постачальницьких або сервісних обслуговуючих кооперативів розширить можливості для спільного придбання і використання складної та дорогої техніки, закупівлі матеріальних ресурсів, проведення ремонту і обслуговування технічних засобів. Важливим напрямом об'єднання повинно стати посилення взаємодії між малими сільськогосподарськими підприємствами у вигляді асоціацій. Підтримка маркетингової діяльності МФГ можлива за рахунок створення багатofункціональних логістичних центрів, що може створюватися на базі районних рад. Робота центрів має бути спрямована на управління матеріальними, інформаційними та фінансовими потоками безпосередньо пов'язаними з життєвим циклом продукції підприємств малого агробізнесу. Логістичний центр буде також виконувати функції ділового центру для малого агробізнесу і допомагатиме підприємствам у зборі, зберіганні та поширенні інформації про переробників аграрної продукції, перевізників, експедиторів, торгових посередників, банківські структури, страхові компанії, сервісні організації, сучасні сільськогосподарські технології, що готові надати підтримку.

5. Активізація підприємництва повинна поєднуватися із посиленням соціальної спрямованості діяльності суб'єктів підприємництва. Вона пов'язана з впровадженням принципів соціальної відповідальності бізнесу, поліпшенням житлових умов та соціально-побутового обслуговування населення. Першим кроком у цьому напрямі стала децентралізація влади та об'єднання сільських громад. Однак без подальшої державної підтримки ці процеси неможливі.

6. Посилення екологічної складової у діяльності МФГ потребує виділення бюджетних коштів на компенсацію витрат, спрямованих підприємствами на збереження та підвищення родючості ґрунтів та боротьбу з ерозійними процесами; сприяння охороні земель та їх раціональному використанню; підтримки виробників органічної продукції; впровадження систем управління ландшафтом, щодо регулювання поверхневих стоків, ерозійних процесів, оптимізації структури землекористування, охорони водних ресурсів, створенням умов для відродження дикої флори і фауни застосуванням екологічнобезпечних систем землеробства і агротехнологій.

Таким чином, поєднання прямих і непрямих методів державного регулювання розвитку аграрного підприємництва МФГ забезпечить їх ефективне функціонування та створить передумови для перетворення їх в системоутворюючий фактор соціально-економічного розвитку села.

Зазначені заходи потребують комплексного реформування аграрної сфери України. Однак, реформування здійснюються вкрай повільно. Результативність реформ за окремими заходами була такою: щодо формування економічної платформи аграрних реформ – на 25-35%, щодо побудови ринкового за змістом механізму – на 20-40% (найменш ефективним є цінове регулювання), щодо наповнення змістом конструктивної схеми аграрної реформи – на 15-30% (найменш результативним є напрямок «інформатизація та комп'ютеризація виробництва»), щодо законодавчого забезпечення ринкових реформ – на 30% [2, 12].

Важливою умовою розвитку вітчизняного АПК є побудова взаємовигідних зв'язків між великими, середніми, малими сільськогосподарськими підприємствами, ОСГ та сільськими громадами. Для вирішення цього завдання необхідно розвивати різні форми інтеграції, які найбільше відповідатимуть ресурсам і можливостям виробників певного регіону.

Науковці виокремлюють чотири основні організаційно-економічні механізми агропромислової інтеграції: кооперацію, корпоратизацію, контрактацію і кластеризацію [3, 110].

Для найбільш повної реалізації інтересів малого бізнесу важливе значення має кооперація і кластеризація.

З метою поліпшення умов реалізації сільськогосподарської продукції, підвищення рентабельності МФГ необхідним є перехід на багаторівневу систему кооперації, що поєднує розвиток виробничих, обслуговуючих, споживчих і кредитних кооперативів. Так, трирівнева система споживчої кооперації об'єднує споживчі кооперативи першого рівня по збуту сільськогосподарської продукції, її заготівлі, зберігання, переробки і транспортування, а також обслуговуючі кооперативи. Кожен рівень кооперації має свої функції: перший рівень утворюють сільськогосподарські збутові споживчі кооперативи, що складаються з сільгосптоваровиробників, які бажають продавати свою продукцію через кооперативний ринок; другий рівень представлений власне сільськогосподарським кооперативним ринком; третій рівень може бути представлений регіональною, а в подальшому і національною асоціацією сільськогосподарських кооперативних продовольчих ринків.

Важливим завданням розвитку кооперативів є підвищення ефективності використання ними фінансових ресурсів. Ці заходи повинні бути спрямовані на підвищення рівня прибутковості кооперативів за рахунок субсидування частини витрат з коштів регіонального бюджету. Основною ідеєю є реалізація цільового субсидування частини витрат кооперативу за принципом інвестиційного проекту.

Розвиток різних видів і форм кооперації в сільському господарстві потребує державної підтримки самого кооперативного руху, організації системи навчання і консультування його ініціаторів, формування матеріально-технічної бази споживчих кооперативів (особливо переробних), як найважливішого інституту саморегульованої підсистеми в аграрному секторі.

Перспективною формою інтеграції є кластери. Кропивко М.Ф. зазначає, що кластер у сільському господарстві – це міжгосподарське територіальне об'єднання не тільки взаємодоповнюючих підприємств (як великого аграрного бізнесу, так і малого сільськогосподарського підприємництва), що співпрацюють між собою, формуючи замкнутий технологічний цикл великотоварного виробництва й реалізації конкурентоспроможної кінцевої продукції (товарів, послуг) при збереженні юридичної самостійності його учасників, інфраструктурних складових, органів державного управління та наукових установ, що створюють умови для виробництва і просування продукції учасників кластера [3, 112].

Кластери дозволяють поєднати в межах території всі агропідприємства, інфраструктурні об'єкти, заклади освіти і науки в єдину господарську систему з чітко налагодженими зв'язками і використанням конкурентних переваг території.

Основу формування кластеру, на нашу думку, повинні складати підприємства, які визначають виробничу спеціалізацію. Вони, при сприянні державних органів, повинні забезпечувати способи взаємодії між собою та іншими наявними на території об'єктами, співпрацювати у напрямку розбудови необхідних ланок об'єднання. Це повинні бути самоврядні об'єднання, що керуються Радою учасників. В організаційній роботі активну участь має приймати відповідне управління агропромислового розвитку області. Кластери можуть стати «точками зростання» сільських територій. Такі форми організації взаємодії між суб'єктами зумовлюють виникнення синергетичних ефектів:

соціально-економічного, культурного, екологічного розвитку територій при найбільш оптимальному поєднанні ресурсів.

В Україні нині є поодинокі приклади створення кластерів у сфері «зеленого туризму» (наприклад, в Черкаській області пілотний кластер «Зелені садиби Черкащини»), органічного виробництва (у Полтавській області діє регіональний кластер виробників екологічної продукції), за певним видом продукції (фруктовий кластер «Подільське яблуко» в Хмельницькій області, «Натуральне молоко» в Рівненській області), інноваційні агрокластери (регіональний агропромисловий інноваційний кластер «Агроінновації» м. Рівне) [4]. Вивчення і поширення їх успішного досвіду повинно стати невід'ємною частиною діяльності дорадчих служб.

Через недостатність бюджетних коштів для прямої підтримки сільськогосподарських виробників все більшої актуальності набуває розвиток державно-приватного партнерства (ДПП). В Україні ця практика не достатньо використовується, що обумовлено такими причинами: у законодавстві передбачена лише договірна форма ДПП, що базується, переважно, на договорах концесії або спільної діяльності, що не дає можливості ефективно вирішувати питання розподілу прибутків, прав інтелектуальної власності; існує процедурна проблема фінансування з державного бюджету після початку реалізації проекту; відсутній механізм відшкодування втрат через невиконання державою своїх зобов'язань; обмеженість повноважень місцевих органів влади при участі в проекті держави [5, 8].

Відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» сферами застосування державно-приватного партнерства, які стосуються аграрного сектору, можуть бути реалізація проектів щодо забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем, будівництва, обслуговування та управління ринками фруктів, овочів, а також інших «місцевих» видів сільськогосподарської продукції; переробки/рециклінгу сільськогосподарських відходів/біопалива, а також з будівництва та/або експлуатації морських і річкових портів та їх інфраструктури [6].

Шляхи та способи розв'язання проблем деталізуються у «Концепції розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 роки», однак вказані у ній механізми щодо надання прямої фінансової підтримки; відшкодування з державного бюджету витрат приватного партнера за надані споживачам послуги, надання державних гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання та кредитування за рахунок державного і місцевих бюджетів [7] ще не достатньо розроблені.

Роль МФГ у державно-приватному партнерстві передбачає їх участь у загальних виробничо-технологічних ланцюгах (на основі субконтракту чи аутсорсингу) виконуючи ті завдання, що великим підприємствам здійснювати не рентабельно. У свою чергу МФГ завдяки кооперації з великими підприємствами, отримують додаткові можливості нарощування власного бізнесу, залучення фінансових ресурсів, впровадження нових технологій, організації виробництва і збуту.

Держава повинна створити координуючі інститути, що сприятимуть ресурсній підтримці МФГ через передачу активів виробничого призначення, що не використовуються та створення інфраструктури аграрного ринку загального користування. Завдяки участі об'єднань МФГ у проектах ДПП посилюється їх роль у прийнятті рішень і здійсненні державного регулювання аграрної сфери.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Реалізація зазначених заходів забезпечить необхідність зміни системи регулювання діяльності підприємницької діяльності в малих формах господарювання, коли держава забезпечує функціонування регулятивних механізмів та здійснює підтримку, ґрунтуючись на вивченні суспільних потреб і передаючи частину своїх управлінських функцій громадським інститутам (асоціаціям, спілкам і т.д.). Прискоренню розвитку малого підприємництва сприятимуть наступні заходи: побудова взаємовигідних зв'язків між великими, середніми та малими

підприємствами, особистими селянськими господарствами, сільськими громадами та державою. До них відносяться, в першу чергу: кооперація, кластеризація, державно-приватне партнерство. Подальшого дослідження потребують питання щодо обґрунтування фінансових механізмів реалізації державних програм підтримки підприємництва у малих формах господарювання.

Список використаної літератури

1. Розвиток особистих селянських господарств потребує уваги з боку держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iae.org.ua/component/content/article/1-news/415-2013-10-30-14-15-15.html>
2. Саблук П.Т. Стан і напрями розвитку аграрної реформи / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2015. – №2. – С. 10-17.
3. Кропивко М. Ф. Організація та планування комплексного розвитку агропромислового виробництва і сільських територій в умовах децентралізації владних повноважень / М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2014. – № 7. – С. 109-121.
4. Форми взаємодії держави та бізнесу в аграрній сфері України: інституційний аспект. Аналітична записка. [Електронний ресурс]. – Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1479/>
5. Кропивко М. Ф. Напрями удосконалення державного управління аграрним сектором в умовах децентралізації влади та дерегуляції господарської діяльності / М. Ф. Кропивко, М. М. Ксенофонов, Н. В. Хміль // Економіка АПК. – 2015. – №3. – С. 5-14.
6. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI [Електронний ресурс]. – Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
7. Концепція розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України; від 14.08.2013 № 739-р [Електронний ресурс]. – Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/739-2013-p>

References

1. The development of particularities in the villages of the statesmen will require respect from the side of the state. Retrieved from <http://www.iae.org.ua/component/content/article/1-news/415-2013-10-30-14-15-15.html>
2. Sabluk, P.T. (2015). State and directions of development of agrarian reform. *Ekonomika APK (The Economy of Agro-Industrial Complex)*, 2, 10-17 (in Ukr.).
3. Kropyvko, M.F. (2014). Organization and planning of comprehensive development of agricultural production and rural areas in terms of decentralization of powers. *Ekonomika APK (The Economy of Agro-Industrial Complex)*, 7, 109-121 (in Ukr.).
4. Forms of cooperation between the state and business in the agricultural sector of Ukraine: institutional aspect. Policy Brief. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/1479/>
5. Kropyvko, M.F. & Ksenofontov, M.M. & Hmil, N.V. (2015). Directions improving governance in the agricultural sector under decentralization of power and deregulation of economic activities. *Ekonomika APK (The Economy of Agro-Industrial Complex)*, 3, 5-14 (in Ukr.).
6. Law of Ukraine “On public-private partnership” from 01.07.2010 number 2404-VI Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
7. The concept of public-private partnership in Ukraine for 2013-2018 years. (2013) Cabinet of Ministers of Ukraine; of 14.08.2013 number 739-p. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/739-2013-p>

Proschalykina Alina Mykolaivna

Ph.D., assistant professor of economics,
Innovation and International Economics,
Cherkasy National University
Bohdan Khmelnytsky, Ukraine

Dudnik Oksana Sergiivna

Horodyshe College of
Uman National University of Horticulture,
Gorodushche, Ukraine

WAYS OF DEVELOPMENT AGRICULTURE IN SMALL FORMS OF ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

Abstract

Introduction. Strategic goals transformations in agriculture Ukraine aimed at resolving the triune task: to create sustainable agricultural production and social development of rural areas, greening production. Solving such problems is possible only under conditions of the various forms that will cooperate and support each other.

Purpose is to study proposals for the development of small forms of entrepreneurship in agriculture Ukraine..

Methods. In the course of the study were used: analysis and synthesis, dialectic method.

Results. The conceptual foundations intensify agricultural business in the form of small entities that will improve their social role and competitiveness through the development of various forms of integration (cooperation, clustering), public-private and social partnership, the use of government support mechanisms, including the introduction of alternative sources of funding. The legal, organizational and economic conditions of transformation of individual farms into family farms are defined.

Originality. Proposals to improve the efficiency of participation of small businesses agricultural production in the formation and implementation of sectoral policy and program documents of socio-economic development on the basis of public-private partnership

Conclusion. The basic directions of intensification activity of small forms of entrepreneurship, including: improving regulatory support mechanisms and regulatory activities, resource support, improved funding and increased financial stability of small businesses, increase their marketability, information, social development trend of small forms of management, strengthen the environmental component in their activities.

Key words: small forms of entrepreneurship; agriculture; farming; clusters; cooperation; public-private partnership; government support.

Одержано редакцією 25.03.2017 р.
Прийнято до публікації 03.04.2017 р.